

TIMSS XALQARO BAHOLASH DASTURI ASOSIDA ZAMONAVIY DARSLARNI LOYIHALASHTIRISH

Komilova Xurshida Toxirovna

Andijon davlat pedagogika instituti

“Boshlang’ich ta’lim” kafedrası, P.f.b.f.d professor.

Sattarova Sarvinoz

Andijon davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti Boshlang’ich ta’lim yo’nalishi talabasi

E-mail: sarvinozsattarov07@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20019163>

Annotatsiya. Ushbu maqolada TIMSS xalqaro baholash dasturi talablari asosida zamonaviy darslarni loyihalashtirish tamoyillari, o’qitish jarayonida kompetensiya va funksional savodxonlikni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar tahlil qilingan. Darsni rejalashtirishda o’quvchi faoliyatini kuchaytiruvchi metodlar, muammoli vaziyatlar asosida o’qitish, real hayotga yaqinlashtirilgan topshiriqlar yaratishning afzalliklari yoritilgan. Shuningdek, ta’limda xalqaro baholash talablari bilan milliy o’quv dasturining uyg’unlashuvi ham ilmiy asosda izohlangan.

Kalit so’zlar: TIMSS, zamonaviy dars, kompetensiya, funksional savodxonlik, baholash, tashkiliy texnologiya, o’quv topshiriqlari, diagnostika, tahlil, o’quvchi faolligi.

Аннотация. В данной статье анализируются принципы проектирования современных уроков на основе требований международной программы оценки TIMSS, а также подходы, направленные на развитие компетентности и функциональной грамотности в процессе обучения. Подчеркиваются преимущества методов, повышающих активность учащихся при планировании уроков, обучения на основе проблемных ситуаций и создания заданий, приближенных к реальной жизни. Научно обоснована также гармонизация национальной учебной программы с требованиями международной оценки в образовании.

Ключевые слова: TIMSS, современный урок, компетентность, функциональная грамотность, оценка, организационные технологии, учебные задания, диагностика, анализ, активность учащихся.

Abstract. This article analyzes the principles of designing modern lessons based on the requirements of the TIMSS international assessment program, approaches aimed at developing competence and functional literacy in the teaching process. The advantages of methods that enhance student activity in lesson planning, teaching based on problem situations, and creating tasks that are close to real life are highlighted. The harmonization of the national curriculum with the requirements of international assessment in education is also scientifically explained.

Keywords: TIMSS, modern lesson, competence, functional literacy, assessment, organizational technology, teaching tasks, diagnostics, analysis, student activity.

Kirish. Global bilim maydonida raqobat kuchayib borayotgan bir davrda, ta’lim sifati va o’quvchilarning bilim darajasini xalqaro baholash mezonlari asosida o’rganish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, TIMSS dasturi o’quvchilarning matematika va tabiiy fanlar bo’yicha bilimni nafaqat yodlangan ma’lumotlar, balki fikrlash, tahlil qilish, real vaziyatlarga qo’llash ko’nikmalari orqali baholaydi. Bu esa o’qituvchilardan dars jarayonini qayta ko’rib chiqishni, yangi innovatsion texnologiyalar asosida loyihalashtirishni talab qiladi.

Bugungi globallashuv davrida ta'lim sifatining xalqaro mezonlar bo'yicha baholanishi o'quv dasturlari, dars metodikasi va o'qituvchilar malakasiga yangicha yondashuvni talab qilmoqda. Ayniqsa, matematika va tabiiy fanlarni o'qitishda mantiqiy fikrlash, model qurish, muammoni izchil tahlil qilish kabi ko'nikmalarning shakllanishi ta'limning ustuvor yo'nalishiga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan, TIMSS natijalari nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini, balki ta'lim jarayonining qaysi bo'g'inida muammo mavjudligini aniqlash imkonini ham beradi. Bu esa darslarni loyihalashtirishda o'qituvchi faoliyatini metodik jihatdan qayta ko'rib chiqishga turtki bo'ladi.

“Xalqaro baholash dasturlaridagi natijalar bizdan ta'lim jarayonini chuqur isloh qilishni, darslarni zamonaviy talablarga moslashtirishni talab etadi.”¹

Mazkur fikr ta'lim jarayonini ilmiy asoslangan, natijaga yo'naltirilgan va kompetensiya markazli tashkil etish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Asosiy qism. TIMSS xalqaro baholash dasturi asosida zamonaviy darslarni loyihalashtirish o'qituvchidan an'anaviy bilim berish yondashuvidan voz kechib, o'quvchini faol subyekt sifatida shakllantirishni talab etadi. Bu jarayonda dars mazmuni shunchaki nazariy ma'lumotlarni yetkazish emas, balki o'quvchining fikrlash jarayonini rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi zarur.

Zamonaviy darsni tashkil etishda muhim jihatlardan biri — o'quvchilarga tayyor bilim berish emas, balki ularni mustaqil xulosa chiqarishga yo'naltirishdir. Shu maqsadda darslarda muammoli vaziyatlar yaratish, savol-javob asosida izlanishga undash, turli variantli yechimlarni taqqoslash kabi metodlar qo'llaniladi. Bunday yondashuv o'quvchining mantiqiy fikrlashini faollashtirib, uning bilimni ongli ravishda o'zlashtirishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, TIMSS talablariga mos darslarda o'quv materiallari real hayot bilan bog'lanishi muhim ahamiyatga ega. Masalan, kundalik hayotda uchraydigan hisob-kitoblar, tabiiy jarayonlar, oddiy kuzatuvlar asosida tuzilgan topshiriqlar o'quvchining bilimni amaliyotda qo'llash ko'nikmasini rivojlantiradi. Bu esa o'quvchilarning funksional savodxonligini oshiradi va ularni real muammolarni hal qilishga tayyorlaydi.

Dars jarayonida o'quvchilarning mustaqil faoliyatini tashkil etish ham alohida ahamiyat kasb etadi. Guruhli ishlash, kichik loyihalar, tajriba va kuzatishlar orqali o'quvchilar bilimni o'zlari kashf etishga harakat qiladi. Bu esa ularning faolligini oshirib, bilimni uzoq muddat xotirada saqlashga yordam beradi. Shu bilan birga, o'quvchilar o'z fikrini erkin ifodalash, boshqalar bilan hamkorlikda ishlash va o'z nuqtai nazarini himoya qilish ko'nikmalarini ham egallaydi.

Zamonaviy dars loyihasining asosiy yo'nalishlari. Zamonaviy dars loyihalashda o'qituvchi avvalo TIMSS talablariga muvofiq ravishda o'quvchilarda uch asosiy ko'nikmani shakllantirishga e'tibor qaratadi: bilimni eslab qolish, bilimni qo'llash, tahlil qilish va yechim topish. Bu mezonlarga mos topshiriqlar yaratish o'quvchining o'quv faoliyatini samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Real hayotga yaqinlashtirilgan topshiriqlar. TIMSS formatidagi savollar oddiy reproduktiv yodlashga emas, balki kundalik hayotdagi holatlardan kelib chiqqan hisob-kitoblarga, tajribalar sharhiga, tahliliy fikrlashga asoslanadi. Masalan: “Bir suv bakining sig'imi

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2021-yil 23-avgust kuni “O'zbekistonning yangi taraqqiyot davri — sifatli ta'lim va raqobatbardosh avlod” [mavzusidagi videoselektor yig'ilishida](#).

120 litr. Unga daqiqasiga 3 litr suv qo‘shilsa, nechta daqiqada to‘ladi?” Bunday topshiriqlar o‘quvchini faqat formula yodlashdan emas, balki mantiqiy tafakkur yuritishga undaydi.

Darsda multimodal yondashuv. Xorijiy tajribada har bir dars ko‘rish, eshitish va amaliy faoliyat asosida olib boriladi. Bu xotira va e‘tibor jarayonini kuchaytiradi. Masalan: animatsion tajribalar, laboratoriya ishlarining video namunalari, simulyatorlar, interaktiv testlar. Bu metodlar o‘quvchini darsga faol jalb etadi va chuqur o‘zlashtirishga olib keladi.

O‘quvchi faolligiga asoslangan metodlar. Zamonaviy darslarda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

- 1) muammoli vaziyat metodlari;
- 2) case-study (vaziyatli tahlil);
- 3) blum taksonomiyasi bo‘yicha topshiriqlar;
- 4) “Aqliy hujum”, “Klaster”, “6x6”, “Insert”;
- 5) yarim strukturali tajribalar.

Bu usullar o‘quvchilarda mantiqiy fikrlash, sabab-oqibatni aniqlash, dalillash kabi kompetensiyalarni rivojlantiradi.

TIMSS talablariga mos baholashning asosiy xususiyatlari:

- 1) joriy baholash (formatives assessment);
- 2) kompetensiya markazli rubrikalar;
- 3) elektron testlar;
- 4) kognitiv yuklamani hisobga olgan reyting tizimi.

Bu o‘quvchi rivojlanishini aniq va shaffof o‘lchashga imkon beradi.

O‘quv dasturi va TIMSS talablari uyg‘unligi. Zamonaviy darslarni loyihalashda o‘quv dasturidagi mavzularni: kontseptual tushunchalarga ajratish, bosqichma-bosqich murakkablashtirish, tarmoqli (spiral) o‘qitish tamoyillaridan foydalanish talab qilinadi. Natijada o‘quvchi har bir mavzuni faqat o‘zlashtiribgina qolmay, balki amaliy hayotga tatbiq qila oladigan bilimga ega bo‘ladi.

Xulosa. TIMSS talablari asosida darslarni loyihalashtirish O‘zbekiston ta‘lim tizimida sifat va samaradorlikni oshirishga xizmat qiluvchi eng muhim omillardan biridir. Xalqaro mezonlarga mos metodlar o‘quvchilarda nafaqat nazariy bilim, balki real vaziyatlarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish, muammoni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Innovatsion yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalar, kompetensiyaga yo‘naltirilgan ta‘lim modeli – bularning barchasi o‘quvchi bilimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘taradi. Shunday ekan, o‘qituvchi har bir darsni nafaqat mavzu bayoni sifatida, balki o‘quvchi tafakkurini rivojlantirish maydonchasi sifatida loyihalashi zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2021-yil 23-avgust kuni “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davri — sifatli ta‘lim va raqobatbardosh avlod” mavzusidagi videoselektor yig‘ilishida.
2. OECD. TIMSS 2019 Assessment Frameworks. — Amsterdam: IEA Publications, 2017.
3. Mavlonova R., Rahmonqulova G. Pedagogik mahorat va zamonaviy texnologiyalar. — Toshkent: “Sharq”, 2018.
4. Xodjayeva N. Zamonaviy dars texnologiyalari. — Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2020.
5. Polat E. S. Innovatsion ta‘lim texnologiyalari. — Moskva: “Akademiya”, 2014.

6. Fullan M. The New Meaning of Educational Change. — New York: Teachers College Press, 2016.
7. Hattie J. Visible Learning. — London: Routledge, 2009.
8. Anderson L., Krathwohl D. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing. — New York: Longman, 2001.
9. Marzano R. The Art and Science of Teaching. — Virginia: ASCD Publishing, 2007.
10. IEA. TIMSS 2023 Methodology and Implementation. — Hamburg: IEA Secretariat, 2023.
11. Sayfullayeva R., Qodirov S. Pedagogik diagnostika va baholash. — Toshkent: “Innovatsiya ziyo”, 2021.